ADABIYOT DARSLARIDA NASRIY ASARLARNING O‘QITILISHI

Andijon viloyati Shahrixon tumani
64-IDUM ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi
Mamaraxmonova Dilbarxon G‘ulomovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada adabiyot darslarida nasriy asarlarni o‘qitishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Nasriy asarlarni o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, badiiy matnni tahlil qilish orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, kitobxonlik madaniyati va estetik didini rivojlantirish masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: adabiyot ta’limi, nasriy asar, badiiy tahlil, interfaol metodlar, kompetensiyaviy yondashuv, kitobxonlik madaniyati, pedagogik texnologiyalar.

Abstract: This thesis examines the theoretical and practical aspects of teaching prose works in literature classes. It analyzes the importance of modern pedagogical technologies, interactive teaching methods, and the competency-based approach in teaching prose. The paper also highlights the role of literary text analysis in developing students' independent thinking, reading culture, aesthetic taste, and analytical skills. Keywords: literature education, prose works, literary analysis, interactive methods, competency-based approach, reading culture, pedagogical technologies.

Ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar adabiyot fanini o‘qitish mazmuni va metodlarini zamonaviy talablar asosida takomillashtirishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, adabiyot darslarida nasriy asarlarni o‘qitish masalasi alohida ilmiy va metodik ahamiyatga ega. Chunki nasriy janrlar inson hayoti, jamiyat taraqqiyoti, ruhiy kechinmalar va ma’naviy qadriyatlarni keng badiiy tasvirlash imkoniyatiga ega bo‘lib, o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Bugungi kunda adabiyot darsining asosiy vazifasi o‘quvchiga asar mazmunini yod oldirish emas, balki uni badiiy tafakkur qilishga, asardagi g‘oyani anglashga, obrazlar

ruhiyatini tahlil etishga va mustaqil xulosa chiqarishga o‘rgatishdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan nasriy asarlarni o‘qitish metodikasini zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirish dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi Bugungi adabiyot darslarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish ham ustuvor vazifalardan biridir. O‘quvchilarni darslik bilan cheklanmay, yozuvchining boshqa asarlarini ham mutolaa qilishga undash, mutolaa kundaliklari yuritish, kitob taqdimotlari va adabiy uchrashuvlar tashkil etish nasriy asarlarni chuqur o‘zlashtirishga xizmat qiladi.

Nasriy asarlar hajm va mazmun jihatidan murakkabligi bilan boshqa adabiy janrlardan ajralib turadi. Hikoya, qissa va romanlarda voqealar tizimi, obrazlar rivoji, konflikt, syujet va kompozitsiya o‘zaro uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Shu sababli bunday asarlarni o‘qitishda o‘quvchilarni faqat voqealar ketma-ketligi bilan tanishtirish yetarli emas. Asarning ichki mazmuni, badiiy g‘oyasi, yozuvchi mahorati va obrazlar tizimini chuqur tahlil qilish talab etiladi.

Adabiyot darslarida o‘qituvchi avvalo o‘quvchilarda matnga nisbatan qiziqish uyg‘otishi zarur. Buning uchun muammoli savollar, hayotiy vaziyatlar, klaster, konseptual xaritalar, bahs-munozaralar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Masalan, asar mutolaasidan oldin qahramon xarakteri yoki voqealar rivoji yuzasidan taxminlar bildirish topshirig‘i berilishi o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini faollashtiradi.

Nasriy asarlarni tahlil qilishda qahramonlar xarakterining shakllanish omillarini aniqlash, muallifning badiiy tasvir vositalaridan foydalanish mahoratini baholash ham muhim metodik yo‘nalishlardan biridir. Bu jarayonda o‘quvchi asarni nafaqat o‘qiydi, balki uni tahlil qiladi, baholaydi va shaxsiy munosabatini bildiradi. Aynan mana shu yondashuv kompetensiyaviy ta’limning asosini tashkil etadi.

So‘nggi yillarda ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalar keng kirib kelmoqda. Elektron darsliklar, audiokitoblar, videomateriallar, interaktiv taqdimotlar hamda onlayn platformalar nasriy asarlarni o‘qitishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Multimedia vositalari orqali yozuvchi hayoti, asarning yaratilish tarixi va tarixiy sharoit haqida qo‘shimcha ma’lumot berish o‘quvchilarning badiiy tasavvurini yanada boyitadi.

Shuningdek, guruhli ishlash metodlari ham yuqori samara beradi. Masalan, sinfni kichik guruhlarga ajratib, har bir guruhga obrazlar tizimi, konflikt, syujet, kompozitsiya yoki badiiy tilni tahlil qilish vazifasi beriladi. Yakunda guruhlar o‘z xulosalarini himoya qiladi. Bunday faoliyat o‘quvchilarning muloqot madaniyati, dalillash va jamoada ishlash kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Nasriy asarlarni o‘qitishda fanlararo integratsiya tamoyilidan foydalanish ham muhimdir. Tarixiy asarlar tarix fani, tabiat tasviri kuchli bo‘lgan asarlar geografiya yoki biologiya, ruhiy tahlillar esa psixologiya bilan bog‘lab o‘rganilganda o‘quvchilarning bilimlari yanada mustahkamlanadi. Bu esa adabiyot fanining boshqa fanlar bilan uzviy aloqadorligini namoyon etadi.

O‘qituvchi badiiy tahlilda tayyor xulosalarni bermasdan, o‘quvchilarni izlanishga yo‘naltirishi lozim. Savol-javob, muammoli vaziyat, taqqoslash, bahs-munozara kabi usullar o‘quvchini darsning faol ishtirokchisiga aylantiradi. Natijada u asar mohiyatini chuqurroq anglaydi hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Bugungi adabiyot darslarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish ham ustuvor vazifalardan biridir. O‘quvchilarni darslik bilan cheklanmay, yozuvchining boshqa asarlarini ham mutolaa qilishga undash, mutolaa kundaliklari yuritish, kitob taqdimotlari va adabiy uchrashuvlar tashkil etish nasriy asarlarni chuqur o‘zlashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, nasriy asarlarni zamonaviy metodlar asosida o‘qitish adabiyot ta’limining samaradorligini oshiradi. Interfaol metodlar, kompetensiyaviy yondashuv,

axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda badiiy tahlilning ilmiy asoslangan usullaridan foydalanish o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, estetik did, kitobxonlik madaniyati va ma’naviy dunyoqarashni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois adabiyot darslarida nasriy asarlarni o‘qitish metodikasini muntazam takomillashtirish bugungi ta’limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Yo‘ldoshev Q. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi.
Zunnunov A. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – Toshkent.
Mahmudov N. Pedagogik mahorat va zamonaviy ta’lim texnologiyalari. – Toshkent.
O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Adabiyot fani milliy o‘quv dasturi. – Toshkent.
Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti. – Toshkent.
Umumiy o‘rta ta’lim maktablari uchun adabiyot darsliklari va metodik qo‘llanmalar.